HYVINVOINNIN EDISTÄMINEN KUNNASSA - PUHEIDEN JA TEKOJEN PELIKENTTÄ

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

- **Käsitteistä, tutkimuksesta ja ohipuhumisesta**
- **Tekojen näytöstä**
- **Muutamasta onnistuneesta konkretisoinnista ?**
  - **Ikääntyneiden tuuppauspäivät**
  - **Ikääntyneiden liikunta poikkihallinnollisesti**
  - **PROMEQ hanke – esim. ryhmämuotoinen palveluohjaus**

Sari Rissanen, (YTT,TtL)

professori, sosiaalityö, erityisesti hyvinvointipalvelut, Yhteiskuntatieteiden laitos

Varadekaani, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

UEF // University of Eastern Finland

Käsitteiden antia : Terveys ja Hyvinvointi

- **EI TÄSTÄ**
  - Hyvinvointipalvelut → sosiaali- ja terveyspalvelut
    - Sosiaali- ja terveyspalvelut /sosiaaliturva (terveysturva) – tulonsiirrot
  - Perusoletuksena julkiset ja yksityiset palvelut
    - Yksityinen palvelutuotanto… (noin 30% ?)
    - Järjestöjen rooli ?
    - Omaisavun/läheisavun rooli ?
  - Mikä tuottaa hyvinvoinnin ja terveyden? Palvelua lisää niin kyllä siitä…

- Mistä oikein puhutaan sotepalveluissa – vrt uudistamisen tavoite: erojen pienentäminen…-
  - Mediakuva sotessa: lääkäripalvelujen saatavuus… ja valinnanvapaus kilpailijaksi

Vaan terveyden ja hyvinvoinnin

- Terveyden ja hyvinvoinnin välinen suhde
  - Laaja vai suppea / positiivinen vai negatiivinen määritelmä terveydestä
  - Poliittinen/professionaalinen valtakenttä
  - Lähtökohtana jo luonnontieteellinen ja yhteiskuntatieteellisen ajattelun lähtökohdat totuudesta ja sen löytymisestä
- Subjektiivinen ja objektiivinen näkökulma
- Hyvinvoinnin eri ulottuvuudet (esim. psyykkinen, sosiaalinen, henkinen, fyysinen)
- Hyvinvoinnin edistäminen tarpeiden tyydytyksenä vai resurssina?
- Elämänkulun näkökulma…
- ks. Myös Paahtama Soile (2016), Paronen Elsa ym. (2017) / Kuntaliitto

Edistämisestä : ennaltaehkäisystä, preventiosta, varhaisesta puuttumisesta, ennakkoarvioinnista…huolesta

Terveyserojen tutkimista

- Sosiaaliluokan yhteys terveyteen
- Huono- ja hyväosaisten terveys
- Tulotason yhteys terveyteen
- Onko nämä riittävät ja oikeat tavat tarkastella hyvinvointia…

Hyvinvoinnin tutkimista

- Elinolot, elämänlaatu, elämänhallinta, onnellisuus… tai
- Esim. Erik Allartin (1976, 1998) vaikutus: Elintaso (terveys, tulot, koulutus, asumistaso, työllisyys, luonto) Yhteisyyssuhteet : (paikallisyhteisyys, työyhteisö, perheyhteisyys ja ystävyyssuhteet); Itsensä toteuttamisen muodot (korvaamattomuus, arvonanto, poliittiset resurssit, vapaa-ajantoiminta) jne…
- Esim. erilaiset mittarit, kyselyt alueellisesti ja valtakunnallisesti

Esim. THL: **Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH**

TUTKIMUSHAASTE: PREVENTIOTEKOJEN JA TULOKSEN SUHDE…

KUNNALLISIIN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIPALVELUJEN KUSTANNUKSIIN LIITTYVÄN TIEDON SAATAVUUS			
PRIMÄÄRI-PREVENTIO	Ehkäisevä lastensuojelu	Peruspalvelut, universaalit lasten ja nuorten palvelut Kouluterveydenhuolto – (+) , lastenneuvola – (+) , peruskoulu +, koululaisten iltapäivätoiminta – (–), vapaa-ajantoiminta – (–), varhaiskasvatus + sekä nuorisotyö +	Strategisella tasolla tapahtuvaa toimintaa, jolla tähdätään kasvuolosuhteiden epäkohtien syntymisen ehkäisyyn
SEKUN-DÄÄRI-PREVENTIO	Varhainen tukeminen tai puuttuminen	Peruspalvelujen erityinen tuki: Lapsille suunnatut palvelut: lasten erityispäivähoito – (–) , kasvatus- ja perheneuvola – (–), oppilashuolto –(–), kotipalvelu – (+), lasten ja nuorten psykiatriset palvelut –(–) Erityispalvelujen varhainen tuki: Lastensuojelun avohuollon tuki – (–)	Yksilön tarpeista nousevaa, toiminnan tasolla tapahtuvaa toimintaa
TERTI-ÄÄRI-PREVENTIO	Suojelupainotteinen lastensuojelu	Lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityö ja sijaishuoltoon sijoittaminen +	Viimesijainen yksilön sekä perheen tarpeista nouseva toimintakykyä kuntouttava intervention muoto

Kuvio 7. Valtakunnallisten hyvinvointipalvelujen kustannustietojen saatavuus

Talvenkorpi, Heidi: "Lasten ja nuorten hyvinvointipalvelujen kustannusten ja tertiääritason lastensuojelukustannusten välistä tarkastelua". Hyvinvointipalveluiden erikoisala. Tampereen yliopisto. 2016.

ELI haasteena amebamaisuus ja ohipuhuminen?

- Silti tekoja sekä niiden arviointia tarvitaan
  - Mikä näyttö kelpaa
    - tutkimus,
    - tilastot,
    - kokemus
    - ympäristö - näyttö rakentuu näistä?
- Monitoimijaisuutta
  - Kenen tehtävä on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen
- Miten yksilön ja ryhmän toiminta muuttuu tai pitäisi muuttua?
  - *ONKO JO TIETOA RIITTÄVÄSTI…*
  - Psykologinen näkyvä vahvistunut – esim. nudge toiminta /tuuppari… tai

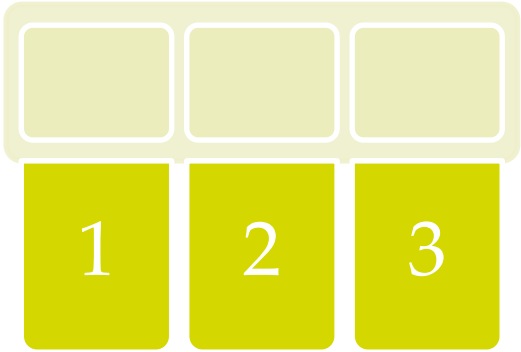

SOSIAALINEN MARKKINOINTI 1. VAIHTOEHTONA?

- **”Myydään”** eri kohderyhmille niille räätälöityjä ideoita ja viestejä.
- Terveyden edistämisessä enemmän, vähemmän sosiaalisten ongelmien ehkäisyssä sekä palvelun tuottajien ja ammattihenkilöstön asenteiden ja toimintatapojen muuttamisessa.
- Eri toimijoiden **sosiaaliset suhteet keskiössä**
- Kriittinen menestystekijä on, että **kohderyhmät on osallistettava viestien ja interventioiden suunnitteluun jo alusta lähtien**. Heidät tulee saada mukaan **“brändäämään”** viestejä ja interventioita - **omaksi kokemisen tunne…**

I CASE: TUUPPAAMISTA IKÄINNOVAATIOHANKKEESSA

http://www.uef.fi/ikainnovaatio (ESR - HANKE)

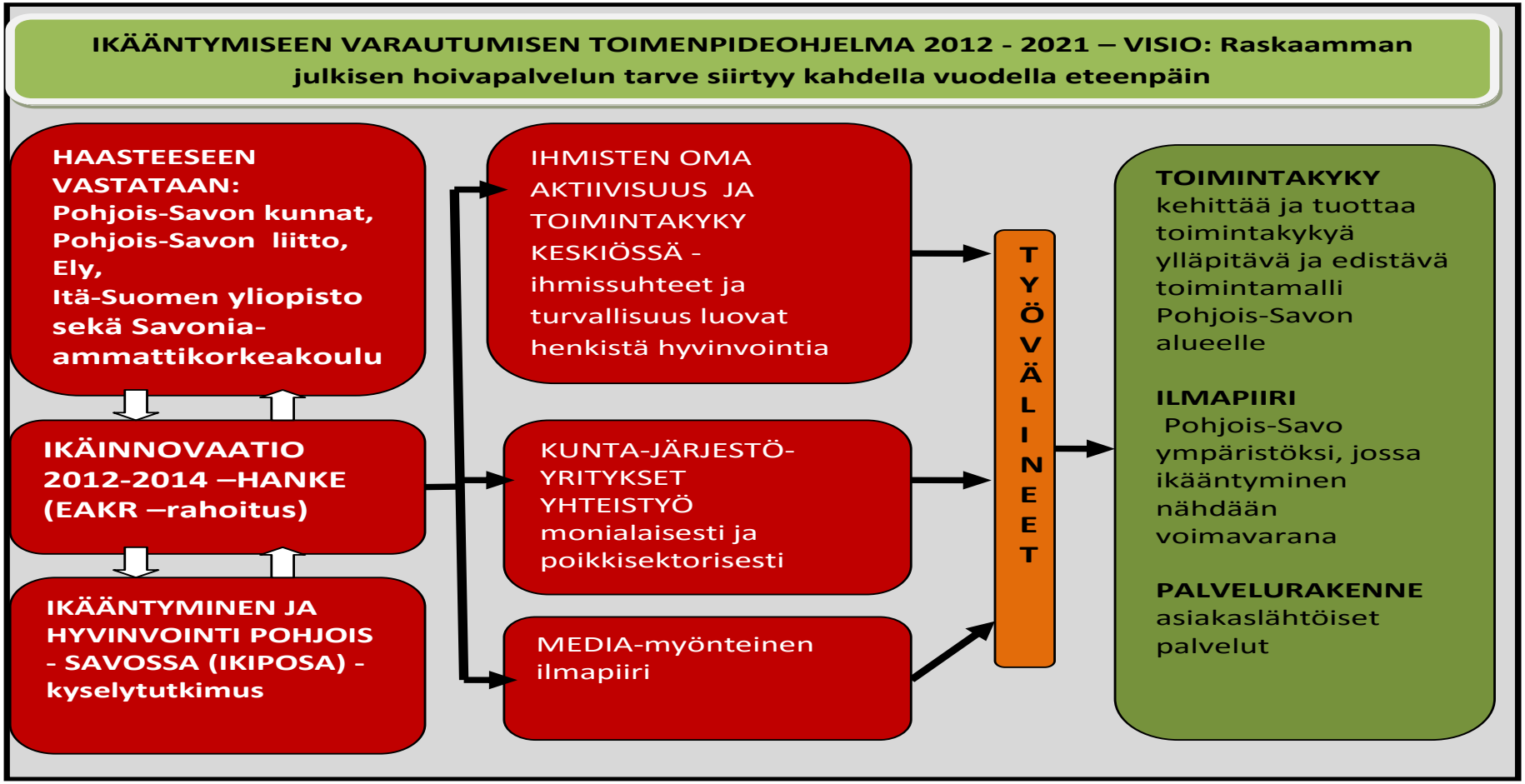

”Tuuppauspäivien” teemoja

Toimintakykyyn liittyviä osa-alueita Pohjois-Savon ”tuuppauspäivissä”

KULTTUURI
Mahdollisuus tutustua alueen kulttuuritarjontaan

MATKAILU
Matkailualan yritykset

LUONTO
Eräharrastus, puutarha, lemmikit

SISUSTUS JA KÄDENTAIDOT

OPPIMINEN
Esim. kansalaisopiston ja Ikääntyvien yliopiston kurssitarjontaa esillä

TALOUS
Pankeissa seniori teemalla ohjelmaa mm. perintösuunnitteluun liittyen

TUOTTAVA IKÄÄNTYMINEN
Osa-aika ym. työskentely mahdollisuudet ja vapaaehtoistyö

KAUNEUS JA HYVINVOINTI
Muotinäytöksiä, hiukset, vaatetus, ihonhoito ja meikkaus, jalkojen ja käsien terveys / hoitaminen, paikalla mm. kosmetologeja

RAVITSEMUS JA PAINONHALLINTA
Ravitsemussuositukset ja terveellinen ravinto luentoja sekä ruoan laittoa, myös yhdistyksien laittamaa tarjottavaa

LIIKUNTA
Palveluiden tarjoajia esillä (luennot ja tutustumismahdollisuudet liikuntapalveluihin), Tasapainoharjoituksia ja lihaskuntomittaukset

MUKANA TAPAHTUMASSA KUNNAT, YRITYKSET, 3. SEKTORI, OPPILAITOKSET, HANKKEET JNE.
Esillä mm. tuotteita ja palveluita

Sisällön suunnittelussa hyödynnetty Ikääntyminen ja hyvinvointi
Pohjois-Savossa tutkimuksen tuloksia ja alueen toiveita
TOIMINTAKYKY JA HYVINVOINTI
Hyvinvointityöpajoja (mm. rentoutusharjoituksia), luentoja, Itä-Suomen yliopiston toimintakykyyn liittyvät asiantuntijoiden videotallenteet (ulkonäkö, teknologia, asuminen, monilääkitys, päihteiden käyttö ja osteoporoosi)
Suun hyvinvointiasiat

PSYYKE / MUISTI
Mielenterveys ja muistiyhdistykset

SEKSUAALISUUS
Seksuaaliterapeutti paikalla

LÄÄKITYS
Lääkityksen tarkistamista ja tietoiskuja Apteekeissa

UNI
Luentoja

PÄIHTEET
65+ -vuotiaiden alkoholinkäytön mittari
Videotallenne

YMPÄRISTÖ - ASUMINEN, TURVALLISUUS JA LIIKENNE
Esteetön liikkuminen asunnossa ja asuinympäristössä toimintakyvyn heikentyessä (mm. hissit, palveluiden saavutettavuus) – videotallenne / seminaari
Kotona asumista tukevien palveluiden / laitteiden /apuvälineiden / uuden teknologian esittelyä
Tietoa korjausavustuksista, pelastustoimen ohjeistusta yms.
Yhteisöllisyys - kyläyhdistykset yms. esillä
Uudet ratkaisut mm. ikääntyvien perhehoito
Liikenneturvallisuusasiat

TEKNOLOGIA
Videotallenne kotona asumista tukevasta uudesta teknologiasta (Smart Environment Assisted Living)
Tietotekniikan hyödyntäminen ja käyttö: Seniorien ATK yhdistys esillä, KÄKÄTE projektin esitteitä ja oppaita Ikääntyvien käyttäjäystävällinen teknologia aiheeseen liittyen
Hyvinvointiin liittyvät sähköiset palvelut, sovellukset ja laitteet, mm. hyvinvointi-TV:n toiminnan esittelyä, videoyhteyden kautta etähoivayhteyksien testaamista mm. verenpaineen mittausta
Kansalaisopiston ym. ohjelmaa / opetusta mm.tabletit ja kannettavat tutuksi

MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT
esim. HyvinvointiAnkkurin maksuttomat hyvinvointipalvelut, joissa mm. verenpaineen mittausta

II Case: Ikääntyvien liikkuminen - 75+ lisäkuluitta kuntoon" –hanke

- Voimaa vanhuuteen liikuntaohjelman menestystarina
  - Hankkeen tavoitteena on etsiä kriittisiä tekijöitä, jotka mahdollistavat, edistävät ja estävät poikkihallinnollista yhteistyötä iäkkäiden ihmisten toimintakyvyn tukemisessa sekä arvioida yhteistyön merkitystä kotona asuvien ikäihmisten liikkumisen ja toimintakyvyn tukemisessa
  - esimerkiksi ulkoiluystävätoiminta, vertaisvetäjien ohjaamat liikuntaryhmät, kimppakyytien järjestäminen liikuntaryhmiin, tilajärjestelyt, liikuntaa järjestävien tahojen yhteinen tiedotus sekä yhteiset koulutustilaisuudet.
- Kaksivuotinen tutkimushanke, päättyy syksyllä 2017- raportti löytyy pian KAKSin sivuilta (Kunnallisalan kehittämissäätiö rahoittajana)
- Kyselyjä ja haastatteluja ja dokumenttiaineistoa: tekijä- ja koordinointitaso
- Toteutetaan yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston ja Ikäinstituutin kanssa

Mitä opittiin – tsekkauslistaa tulevaan…

- Poikkisektorista yhteistyöstä vastaavat työryhmät ja toimihenkilöt on nimetty ja yhteistyön toimintamuodot on konkretisoitu kunnan strategioissa
- Yhteistyörakenteet myös kunnan ja maakunnan välillä on yhdessä sovittu
- Kunnan hallintokunnat tekevät keskenään tiivistä yhteistyötä ja toimivat myös laajasti yhteistyössä kunnan muiden toimijoiden (järjestöt, yritykset, seurakunnat ym.) kanssa <u>kunnan päättäjien ja viranhaltioiden tuella.</u>
  - Yhteistyö on laajentunut liikuntatoimen, sosiaali- ja terveystoimen ja järjestöjen yhteistyöstä monimuotoisemmaksi siten, että mukaan on saatu myös teknisen toimen ja opetustoimen työntekijöitä sekä yrityksiä ja taloyhtiöitä.
  - Kunnan tarjoamat tilat järjestöjen toiminnalle
- Työntekijät voivat kunnassa sisällyttää poikkisektorisen yhteistyön toimenkuvaansa ja työlle osoitetaan riittävät resurssit.
- Työntekijöillä on toistuvia mahdollisuuksia tavata muita toimijoita esim. yhteisissä koulutuksissa ja yhteydet pysyvät näin vireillä.

- Kuntalaiset ovat mukana toiminnan suunnittelussa.
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tehtävää työtä seurataan ja arvioidaan tavoilla, jotka kaikki ymmärtävät ja joista kaikki hyötyvät.
- Palautteen keräämisessä tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kesken.
- Aktiivisesta yhteistyöstä palkitaan motivoivilla pienillä ”porkkanoilla”.
- Ammattilaisten ja vapaaehtoisten roolit ovat selkeät, mutta joustavat, ja vapaaehtoistoiminta toteutuu omien lähtökohtiensa mukaisesti.
- Kuntaan on syntynyt yhteistyön tekemisen kulttuuri, talkoohenki ja turvallinen ilmapiiri, missä ihmiset uskaltavat innostua ja tehdä rohkeita avauksia.
- Toimijat tuntevat toisensa, arvostavat tosiaan ja kokevat toisensa tasavertaisiksi. Yhteiseen toimintaan ollaan motivoituneita ja siihen sitoudutaan.
- Yhteistyö voimaannuttaa osallistujia.

III CASE
OSALLISTAVA TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN EDISTÄMINEN

Päätavoite: kehittää ja testata **osallistavia ja kustannusvaikuttavia menetelmiä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen** neljässä haavoittuvassa väestöryhmässä

- **Antaa ihmisille itselleen ääni** siinä, mitkä asiat heidän hyvinvoinnissaan ja terveydessään ovat tärkeitä ja millaisilla keinoilla heitä voidaan tukea muuttamaan käyttäytymistään ja pääsemään parempaan terveyteen ja hyvinvointiin.

- Käyttää kohderyhmien kanssa **yhdessä suunniteltuja yhteiskunnallisen markkinoinnin ja räätälöityjen tukitoimien ja sosiaali- ja terveyspalvelujen yhdistelmiä**

KOHDERYHMÄT/ALUEET

Olemassa olevan tutkimustiedon perusteella valittiin neljä ryhmää projektin interventioihin:

1. koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret
2. pitkäaikaistyöttömät
3. aikuiset turvapaikan hakijat, joille on myönnetty oleskelulupa Suomessa
4. 65 vuotta täyttäneet sosiaali- ja terveyspalvelujen monikäyttäjät

- Mutta myös työntekijät, luottamushenkilöt, johtajat, jne
- Siun Sote, Eksote, Keski-Suomen Sote,Helsinki, Kuopio, Vantaa, Kouvola …

KOLME VUOTTA, NELJÄ VAIHETTA

1. **Vaihe 1. Kesäkuu-joulukuu 2016**: perustavat toimet, selvitykset ja tutkimukset, interventioiden valmistelu, analyysien suunnittelu, vuorovaikutuksen ja viestinnän suunnittelu sekä välineiden ja kanavien määrittely, hankinnat, aloitusseminaari ym. valmistelu ja suunnittelu.
2. **Vaihe 2. Tammikuu 2017-helmikuu 2018**: interventiot, alku- ja loppumittaukset, analyysit, artikkelit, väliraportit, vuosiseminaari ym. tapahtumat ym.
   - Interventioina esim. ryhmämuotoinen palveluohjaus, nuorten virtuaalinen kohtaaminen, kuntouttavan työn muoto, maahanmuuttajanaisten kielikurssit, työntekijöiden osallistuminen yhteiseen työhön jne.
3. **Vaihe 3: Maaliskuu-marraskuu 2018**: analyysit, mallit, indikaattorit, suositukset, strategiat, vuosikokous ym.
4. **Vaihe 4: Joulukuu 2018-maaliskuu 2019**: konsensuskokoukset, mallien, suositusten ja strategioiden loppuun saattaminen, artikkelit, loppuraportit.

Konkreettisia tuloksia/ haasteita tässä vaiheessa

- Kohderyhmän tavoittaminen; julkinen puhe ei tunnista variaatiota
  - Esim. pitkäaikaistyöttömien/ikääntyneiden ”moni” variaatiot
- Sosiaalisen markkinoinnin toteutuksen kirjo (torilta, lehtiin, omaisiin, työpaikkoihin, porkkanalla… jne)
  - *Muuten en olisi tullut, mutta kun aivan erityisesti katsoitte ajan, joka kävi myös minulle ennen leikkausta – oli pakko tulla* – sitoutumisen synnyttäminen

➢ **Monenlaista tiedon ja kohtaamisen tarvetta esim. ikääntyneiden ryhmämuotoisissa palveluohjausryhmissä**

➢ **Eri toimijoiden yhteistä työtä**

➢ **Miten esim. tällainen työ toteutetaan jatkossa?**

Taustakuva KS-Sote 2020 kalvoista

Positiivisia asioita

- Interventiot oikeasti tehtiin yhdessä kohderyhmien focus-ryhmissä ja yhteistyöryhmissä **oppimisprosessina**
  - Interventiot muuttuivat ennakko-ajatuksista osittain
  - Löytyi yhteinen tahto eri alueilla
- Interventiot toteutetaan järjestöjen ja kuntien/maakuntien ja osin oppilaitosten yhteistyönä + osana muuta alueen kehittämistyötä – **ei irrallisia**
  - Tutkijat kumppaneina
  - Mahdollistaa intervention jäämisen eloon (esim. löytää uusia tapoja palveluohjaukseen)

Alueelliset toimijat mukana suunnittelussa

PROMEQ-tutkimuksessa mukana olevat alueelliset toimijat osallistuvat interventioiden suunnitteluun.

Lue lisää >

Jotain lopuksi

- Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtävä on uudessa tilanteessa
  - Nykykäytännöt jo nyt vaihdelleet
  - Hyvinvoinnin edistämistyö on osa kunnan elinvoimaisuustehtävää, osa kuntastrategiaa
  - Yhteinen ymmärrys hyvinvoinnin moniulotteisuudesta - todennäköisesti parempi vastaavuus kuntalaisen odotuksiin/tarpeisiin
  - Rakenteiden ja toimintamallien etsiminen tarkoituksenmukaista aloittaa viimeistään nyt – suhde myös maakuntaan
  - Hankkeita on hyvä hyödyntää uusia malleja etsittäessä ja testattaessa
    - Kuntalaisista lähtevää toteutusta – paljon on mutta miten kohtaa esim. etsivän työn näkökulmasta…
    - Uudet toimintamallit: monipalveluautot, kiertävät palvelut, etäyhteydet jne.

HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN TASA-ARVO

Todellisuus kohtaa tavoitteet

Osallistava hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen PROMEQ -hankkeen valtakunnallinen seminaari

Ma 18.9.2017 klo 9–16,
Kansallismuseo, Helsinki

Aamupäivän teema:

Tavoitteena reilu yhteiskunta ja terve ja hyvinvoiva väestö. Miten PROMEQ-hanke edistää tavoitetta?

Iltapäivän teema:

Tavoitteet ja todellisuus – Katsaus PROMEQ-hankkeen 1. vaiheen tuloksiin

Puheenjohtajat:
12.30–14.15 Marja Heikkilä, johtaja, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

14.45–16.00 Sakari Karvonen, tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

12.30 Hyvinvoinnin ja terveyden tila ja alueelliset erot – vertailua tutkimusalueiden ja koko maan välillä, *tutkimusjohtaja, dosentti Tomi Mäki-Opas, Itä-Suomen yliopisto*

12.50 Vanhuuseläkkeelle jäämän vaikutukset terveyteen

Hyvää kesää!
Sari.Rissanen@uef.fi

UEF // University of Eastern Finland